

9. "Обичай детето!"

Заключение

"Какво по-красиво от това, по-възвишено и по-свещено - да обичаш детето, да се грижиши за детето, за неговото телесно и душевно развитие. А колко малко правим за детето, за изоставеното, забравеното дете. Колко малко разваляме спокойствието си и се лишаваме от удобства за радостта и щастието на непознатото дете!

Подвиг е, драги читатели, да обичаш истински всяко дете..."¹

За двадесет години създаденият от неколцина ентузиаста - главно червенокръстки дейци - Съюз за закрила на децата в България успява да организира стотици хиляди хора около просто формулираните постановки на Женевската декларация за правата на детето, като изгражда с тяхна помощ една нова гражданска култура, в центъра на която стоят децата. Той успява да промени мястото на детето в обществото и да достигне в действителност навсякъде, където растат деца. В условията на откъснатост на много селища и трудни комуникации, той изгражда добре работеща система от хиляди дружества и информационни канали за децата, които се нуждаят от помощ, подготвени за благотворителна и просветна дейност хора и инфраструктура от детски заведения, която обхваща стотици хиляди деца.

Съюзът за закрила на децата е от малкото организации, които успяват да създадат силен дружествен живот в селата. С уредените от него детски трапезарии, летни детски градини, игрища, домове и летни колонии, той подкрепя грижите за децата и подпомага техните родители. Той до-

принася много за издигане на здравната култура на грижите за децата чрез беседите на учителките-съветнички, чрез пътуващата детска здравна изложба и ежегодното честване на "Деня на детето". Запазените писма на родители до местните дружества свидетелстват, че новите възможности за бедните деца, които Съюзът създава - особено през тридесетте години - се превръщат в част от всекидневието.

Съюзът за закрила на децата в България допринася извънредно много за очертаването и изясняването в подробности на спецификата на грижите за децата в България. Използвайки инструментариума на утвърдените от тогавашната наука норми на развитие и грижи за децата, неговите дейци съставят ясни конкретни картини на ситуацията на децата в отделните селища и социални среди.

Като работи в тясна връзка както с останалите обществени сдружения, които имат за цел да подпомагат сираци или други нуждаещи се деца, така и с държавните институции, Съюзът за закрила на децата подпомага откриването на редица нови обществени заведения за деца или популяризира начинанията на други организации.

Съюзът за закрила на децата се ползва от благотворителните традиции на редица други организации: християнски, женски, червенокръстки, учителски, от общинските традиции на благотворителността, но заедно с това той не е просто тяхно продължение в благотворителността за деца. На базата на опита на международното движение за закрила на децата и Женевската декларация за правата на детето, той издига разбирането за обществения дълг към всяко нуждаещо се дете. Създаден в ситуацията на най-остри политически сблъсъци през късната пролет на 1925 г., СЗДБ открива едно поле за обществено сътрудничество между различни организации, различни поколения и държавни институции.

В това поле на грижите за децата в България СЗДБ

запълва голяма част от пространството между сферата на грижите за децата в семейството и тази на държавните институции. Тук Съюзът открива възможности да подпомага семействата и особено работещите майки в отглеждането и изхранването на децата, както и да подтиква държавните институции, които участват като колективни членове в неговата работа, към откриване на нови детски заведения. За 15 години СЗДБ създава мрежа от хиляди трайно действащи детски заведения: над 3 500 детски трапезарии, 116 детски домове, близо 200 детски летовища и около 500 летни детски игрища.²

С това СЗДБ поддържа един обширен обществен сектор, в който държавата оказва след приемането на Закона за общественото подпомагане през 1934 г. силно въздействие, но той запазва относителната си самостоятелност. С това грижите за децата се утвърждават като обществен ангажимент и обществена грижа, далеч надхвърляща държавните институции.

Изминалите у нас кризисни години, както и сегашната ситуация на децата в България открояват много добре опита на Съюза за закрила на децата в България. Който се е опитал в тези години да организира и открие кухни и безплатни трапезарии може да ни помогне да оценим каква огромна обществена енергия е била вложена в създаването и поддържането на хилядите детски трапезарии. Бездушието към скитащи, безнадзорни деца и просеци деца, ни подтиква към въпроса как се е изчерпала обществената чувствителност към децата и къде е мястото на благотворителните организации за деца.

Одържавяването след Втората световна война на цялата дейност по закрилата и обществените грижи за децата, нейната централизация в ръцете на държавата, нейното пълно професионализиране, ограничават нормалния диалог за детето в обществото. Загубват се онези ка-

нали, по които върви информацията за положението на отделните групи деца в България (публичното оповестяване на резултати от непосредствени проучвания и анкети, съдебни материали и т. н.). Новата система, създадена в края на четиридесетте и началото на петдесетте години също се нуждае от детайлно проучване, защото държавата използва в първите години натрупаните социални и професионални умения на много от бившите участници в дейността на Съюза за закрила на децата. От една страна държавата създава много нови институции за отглеждане и възпитание на децата, от друга страна е подтиснато създаването на нови форми на обществена чувствителност към децата. При силната централизация заглъхват местните традиции, които са обединявали усилията на професионалния местен елит и много граждани.

Загубването на редовния контакт със сродните организации в другите страни също има важни последици. Проблематиката на правата на детето остава до голяма степен изолирана от световната практика. Самата тематика е откъсната от световните стандарти и не преживява онова развитие, което може да я приближи по-безболезнено към едно ново отношение към детето. С пълното ѝ одържавяване мрежата от детски заведения е натоварена с официални идеологически функции, а децата и детството се инструментализират в цялостната пропагандна система на социализма.

За дълго време в педагогиката, а оттам и в детските заведения се запазва и дори засилва патерналистичният подход към децата. Множество родители от поколенията, възпитани по този начин, възпроизвеждат това повече патерналистично, отколкото партньорско отношение към децата и в семействата си.

Осъзнаването на значението на прекъснатия

континуитет в обществения диалог за децата и в изграждането на съвременна обществена чувствителност към тях, означава и вглеждане в миналото. Този поглед не бива да е еднопосочен. Това, което е постигнато от социалната политика на държавата, не може да се замени от благотворителни организации. Нито пък социалната политика е действена без да разчита на живата инициатива на гражданите, на тяхната потребност от организирани прояви за различни групи и нуждаещи се. Такива групи има винаги, дори в най-добре организираните общества.

Обществената благотворителност за деца в България има своето минало. То не е само част от историята на благотворителността и общественото подпомагане в България. То е част и от ранната история на движението за закрила на децата в света от времето след Първата световна война и намира своето признание в международното движение за закрила на децата. Тогава се създава новата проблематика на правата на детето и историята на Съюза за закрила на децата в България е част от тези усилия, чийто смисъл и цел е да се направи животът на децата по-добър и по-достоеен.

Малко преди смъртта си Констанца Ляпчева пише до Управителния съвет на СЗДБ от католическата болница в Пловдив:

*"В социалната работа милостинята, унижаваща подпомагания, стои на заден план. Грижите, които се полагат за децата нямат началото си в милостинята, а в една истинска любов към човечеството. Целта на тези грижи не е подаянието, а създаването на достойни човешки същества."*³

Бележки:

1. Д-р Бояджиев, Обичай детето, в. Пирински глас, г. I, 7 януари 1937 г.

2. Вж. Ал. Огнянов, подпредседател на СЗДБ, Съюз за закрила на децата в България, В: Ръководство за учителки-съветнички (изд. на СЗДБ), С., 1940 (второ издание), с. 286 - 299.

3. Г. Говедаров, Констанца Ляпчева - Личност и дело, сп. Нашето дете, 1943/2.1 41 - 45.

* * *

Главната цел на написването на тази книга бе да допринесе за разширяването на интереса към историята на благотворителността и грижите за децата в България. В този смисъл искам да благодаря на хората, които проявиха траен интерес към тази тема, което бе голямо насърчение за работата по нея. Това са студентите, с които работих в семинарите по история на детството и младежта в Грац и Благоевград през 1997 и 1998г.: Елвира Регенспургер, Мартина Шеландер, Зигрун Крампл, Елизабет Фербер (която дълги години е работила в международна благотворителна организация за деца), Йорданка Захариева, Деница Миткова, Мария Гаврилова и Милена Ангелова. Голяма благодарност дължа на Снежана Димитрова, която прочете и рецензира този текст, както и на Нурие Муратова, без чиято настойчивост и технически умения той едва ли щеше да бъде завършен.